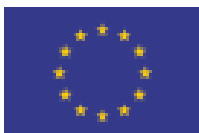

TANULMÁNYKÖTET

A fiatalok nemzetközi mobilitási attitűdjének vizsgálata Magyarországon és az Európai Unióban

a MOVE - „A mobilitás feltérképezése, az ifjúság európai mobilitásának útvonala, intézményei és strukturális hatásai” című projekt záró rendezvényén elhangzott előadások gyűjteménye

TANULMÁNYKÖTET

A fiatalok nemzetközi mobilitási attitűdjének vizsgálata Magyarországon és az Európai Unióban

**a MOVE - „A mobilitás feltérképezése,
az ifjúság európai mobilitásának útvonala,
intézményei és strukturális hatásai” című
projekt záró rendezvényén elhangzott
előadások gyűjteménye**

**A MOVE projekt az Európai Unió Horizon 2020 kutatási és innovációs programja által
támogatott. Támogatási szerződés száma: 649263**

Szerkesztette:
Dr. Dabasi-Halász Zsuzsanna – Orosz Dániel

Lektorálta:
Dr. Fekete Iván

Miskolci Egyetem
Gazdaságtudományi Kar
H-3515 Miskolc-Egyetemváros
<http://gtk.uni-miskolc.hu>

Miskolc, 2018

ISBN 978-963-358-149-0 (nyomtatott változat)
ISBN 978-963-358-150-6 (online változat)

Adalékok a munkavállalási célú migráció kutatásához: lakókörnyezeti tényezők*

Dr. habil Berényi László, egyetemi docens

Miskolci Egyetem, Vezetéstudományi Intézet

Kulcsszavak: migráció; mobilitás; migrációs szándék; lakókörnyezet

BEVEZETÉS

Az okok és motivációk feltárása a migráció makro- és mikroszintű vizsgálata során egyaránt a legfontosabb feladatnak tekinthetők. A jelenségek célirányos kezeléséhez – és az aktuális gazdaságpolitikai célok eléréséhez – elengedhetetlen az egyéni motivációk megismerése is. A migráció kutatása már túllépett a jogi és közigazgatási kérdések szintjén, az egyéni képességek és készségek szerepe meghatározó (Rédei 2007). Rudzitis (1991) rámutat, hogy a nem gazdasági tényezők szerepe növekszik a migrációs döntésekben (időjárás, szolgáltatások elérhetősége stb.). Csupán gazdasági, vallási, politikai vagy éppen környezeti alapon nem lehet megmagyarázni a migrációt makroszinten (Vág, 2010). Figyelembe véve a migrációs folyamatokat magyarázó tényezők sokféleségét és komplexitását, különösen az egységes modellalkotás nehézségeit (De Haas 2014), fontosnak tartom az útkereső empirikus vizsgálatokat.

Sik és Szeitl (2016) rámutat, hogy a magyarok migrációs potenciálja – a rövid és hosszú távú munkavállalást tekintve – az 1990-es és 2000-es években folyamatosan nőtt, majd a 2012-es csúcstérték (19%) után a 2000-es évek közepének szintjére csökkent. A külföldön élő magyarok társadalmi összetételével kapcsolatos tendenciákról Blaskó és társai (2014) összefoglalása alapján tudjuk, hogy a migránsok körében a férfiak dominálnak, magas a 26 és 50 év közöttiek aránya, Németország és az Egyesült Királyság a legfontosabb célországok, továbbá a felsőfokú iskolai végzettségük aránya magasabb. Blaskó és Gödri (2016) elemzésükben a diplomás kivándorlók csökkenő tendenciájú, de határozott felülreprezentáltságot mutatott ki.

Egységes álláspontot mutatnak a kutatások abban a kérdésben, hogy a migrációs potenciál nem feltétlenül jár tényleges migrációval, a döntések mögött komplex egyéni és intézményi tényezők húzódnak (De Haas 2010; Massey et al. 1993). Lipták (2014) észak-magyarországi foglalkoztatási adatok elemzése alapján mutat rá, hogyan térítik el a külső gazdasági sokkhatások a munkaerőpiaci folyamatokat, amelyek előjelzését azok késleltetett hatása is nehezíti.

Kóródi és Siskáné (2016) a 30 év alattiak 58,2%-ánál mutatta ki, hogy nem tervezi jövőjét Magyarországon, de ez a szándék az életkor emelkedésével csökken. Területi megoszlásban a Dunától keletre, Nógrád és Heves megyében a legmagasabb a kivándorlást tervezők aránya.

A hazai viszonylatban az Észak-magyarországi régió, elsősorban Borsod-Abaúj-Zemplén megye és Miskolc fiataljainak mobilitási mintáit vizsgáló MOVE projekt (Dabasi-Halász, Hegyi-Kéri 2015) rámutat, hogy a fiatalok mobilitási mintái változatosak, nem lehet leegyszerűsíteni csupán tanulási célú és munkavállalási migrációra. A munkaerőpiaci életutak

* A tanulmány rövidített változata a Tér és Társadalom 2017 31 évf. /4 számában megjelentek.

gyengülését tárták fel azzal összefüggésben, hogy a felnőtté válás igénye és szükségessége egyre inkább kitolódik a fiatalok életében, a családi kötelek erősek.

VIZSGÁLATI MÓDSZER

Tanulmányomban a környezet egy szűkebb területével — a lakókörnyezettel — foglalkozom, beleértve a település és lakás vagy ház típusát és a lakókörnyezet jellegét is. Mivel a migráció során a lakókörnyezet bizonyos elemei az egyén számára megváltoznak, érdemes figyelmet fordítani annak vizsgálatára, hogy a migrációs folyamatok hogyan befolyásolja a jelenlegi és a jövőbeli (elképzelt, elvárt) lakókörnyezetet. A kutatás feltevése, hogy a jelenlegi lakókörnyezetnek taszító hatása lehet, azaz a lakókörnyezethez kapcsolódó ismérvek és a munkavállalási célú migrációs szándék között kapcsolat van.

A felmérés önkitöltő, elektronikus kérdőívet használt. A kutatás adatgyűjtési szakaszára 2017 februárjában és márciusában került sor. Az adatgyűjtést a Miskolci Egyetem Evasys rendszere támogatta. Az adatok feldolgozása anonim módon történt. A lakókörnyezet és migrációs szándék közötti kapcsolat vizsgálatához a kérdőív külön blokkokat tartalmazott a jelenlegi és jövőben vágyott településtípusra, a ház vagy lakás típusára (egyéni, társas), a lakókörnyezet típusára vonatkozóan (belváros, kertváros, lakótelep, nem városi családi házas környezet, tanyasi környezet, egyéb). A kapcsolatok vizsgálatához keresztábra-elemzést használtam, a kapcsolatok létét a Pearson-féle χ^2 mutató szignifikanciájának vizsgálata alapján állapítottam meg (95%-os megbízhatósági szinten).

A kutatás olyan pilot-vizsgálat, aminek célja a lehetséges kapcsolatok azonosítása. Ennek megfelelően az elemzéseket több csoportképző szempont szerint végeztem el, amelyek teljes terjedelmű bemutatása túlmutat e tanulmány keretein, csak az útkeresés legfontosabb eredményeit foglalom össze.

A VIZSGÁLATI MINTA ÖSSZETÉTELE

Az elemzéshez 184 fős minta állt rendelkezésre a Miskolci Egyetem gazdálkodási tanulmányokat folytató hallgatóinak válaszaiból. A minta reprezentativitása nem ellenőrzött, a megállapítások a mintára érvényesek, céljuk további kutatási feladatok előkészítése.

A 184 válaszadó 32,1%-a alap, 67,9%-a mesterszakon folytatja tanulmányait, a teljes mintára vonatkozóan 51,4% nappali, 48,6% levelező tagozaton. A válaszadók közül 130 fő (70,7%) nő, 54 fő (29,3%) férfi.

A válaszadók 65,8%-a ma is a szülői házban él. Meg kell jegyezni, hogy a szülői házat elhagyók aránya a nappali tagozatosok között 10,6%, a levelező tagozatosok között 58,8%. Az okok közül a saját család alapítása dominál (47,6%), egyedül élni 17,5%-uk szeretne. A válaszadók 54,9%-a egyedi építésű házban, 10,4 %-a néhány lakásos társasházban vagy sorházban, 31%-uk nagyobb (lakótelepi) társasházban nőtt fel.

Saját bevallása szerint nagyvárosban nőtt fel a válaszadók 39,7%-a, kisvárosban 33,7%-a és községben 26,6%-a. 10-15 év múlva a válaszadók 62%-a képzeletben eléti életét nagyvárosban, 28,8%-uk kisvárosban és 9,2%-uk községben. A kisvárosban felnővők 45,2%-a, illetve a községben élők 40,8%-a költözne nagyvárosba, míg az ott felnővőknek 8,2%-a költözne kisvárosba és 1,4%-a községbe. A nagyvárosban maradni akarók aránya az ott élők 90,4%.

A lakás környezetét tekintve a kertváros a legvonzóbb célterület (63,6%), ezt a belváros (15,2%) és a nem városi, családi házas környezet követi (14,1). Lakótelepen 4,3%-uk képzeletben eléti életét. A válaszadók egyértelműen önállóságra vágyanak, 70,1%-uk egyedi építésű házat jelölt meg elképzelt lakóhelyként, tégl- vagy panelépítésű, több emeletes társasházat összesen mindössze 10,9%-uk. A nem kertvárosban felnővő 133 fő válaszadó közül 73 (54,8%-uk) költözne kertvárosba. Belvárosba 9,2%-uk, lakótelepi lakásba 4,8%-uk, nem városi családi házas környezetbe 4,7%-uk vágyik.

MUNKAVÁLLALÁSI SZÁNDÉK MAGYARORSZÁG TÁVOLABBI TERÜLETEIN ÉS KÜLFÖLDÖN

A válaszadók 58,7%-a Magyarország távolabbi területeire is elköltözne, 10,3%-a maradna, 31%-a pedig bizonytalan. A költözés melletti érvük egyértelműen a bér- és jövedelemszerzés, a karrier, illetve a jobb életkörülmények elérése. A barátok és ismerősök tapasztalatai támogató hatásúak, a válaszok 67,8%-ában ezek a költözés mellett szóló érvként jelennek meg. Ellene szól a kapcsolattartás lehetőségének korlátozottsága a családdal és az ismerősökkel.

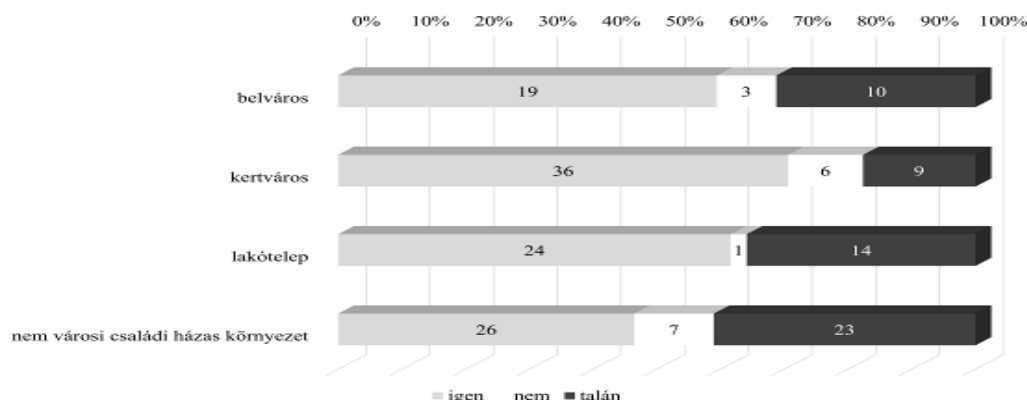
Tartós külföldi munkavállalást a válaszadók 15,2%-a tervez, rövid időre azonban 38%-uk elképzelhetőnek tartja. Biztosan nem vállalna munkát külföldön 8,2%-uk, bizonytalan a kérdésben 20,7%-uk. 17,9%-uk a hazai munkát külföldi utazásokkal tartja elképzelhetőnek. A külföldi munkavállalás melletti és elleni érvek a hazai költözéshez hasonló mintát mutatnak.

A hazai és külföldi munkavállalási célú migrációra való hajlandóság között az elemzés szignifikáns kapcsolatot mutatott ki. Azok között, akik országon belül elköltöznének, 25,9% külföldön is vállalna munkát tartósan. Az országon belüli migrációt nem tervezők 31,6%-a rövidebb ideig külföldön is dolgozna, sőt a bizonytalanok 42,1%-a is igen választ adott erre a kérdésre. A külföldi munkavállalási szándék tervezett időtartamát figyelembe véve ($\chi^2=54,897$, $d_f=8$, $\text{sig}=0,000$) és kiszűrve ($\chi^2=30,065$, $d_f=4$, $\text{sig}=0,000$) is szignifikáns összefüggés mutatható ki a két tényező – a hazai és a külföldi - munkavállalási célú migrációs szándék között. Azok körében, akik bizonytalanok a hazai migrációval kapcsolatban, 42,1% a külföldi munkát vállalni szándékozók aránya, azonban ezt csak rövid időre vállalnák.

A LAKÓKÖRNYEZET ÉS A MUNKAVÁLLALÁSI CÉLÚ MIGRÁCIÓS SZÁNDÉK KAPCSOLATA

Kutatásom központi kérdése, hogy a különböző lakóhelyről és lakókörnyezetből érkező hallgatók munkavállalási célú migrációjának szándéka között kimutatható-e kapcsolat. Keresztábra-elemzéssel vizsgáltam a hazai és külföldi munkavállalás kérdését is. A mintán belül csak a szülői ház lakókörnyezeti típusa és az országon belüli migrációs szándék között mutatható ki szignifikáns kapcsolat ($\chi^2=18,498$, $d_f=10$, $\text{sig}=0,047$), a válaszok megoszlása az 1. ábrán látható. Leginkább a kertvárosban élők nyitottak a migrációra (70,6%), míg legkevésbé a nem városi családi házas környezetben élők (46,4%), ugyanakkor közöttük a legmagasabb a bizonytalanok aránya is (41,1%).

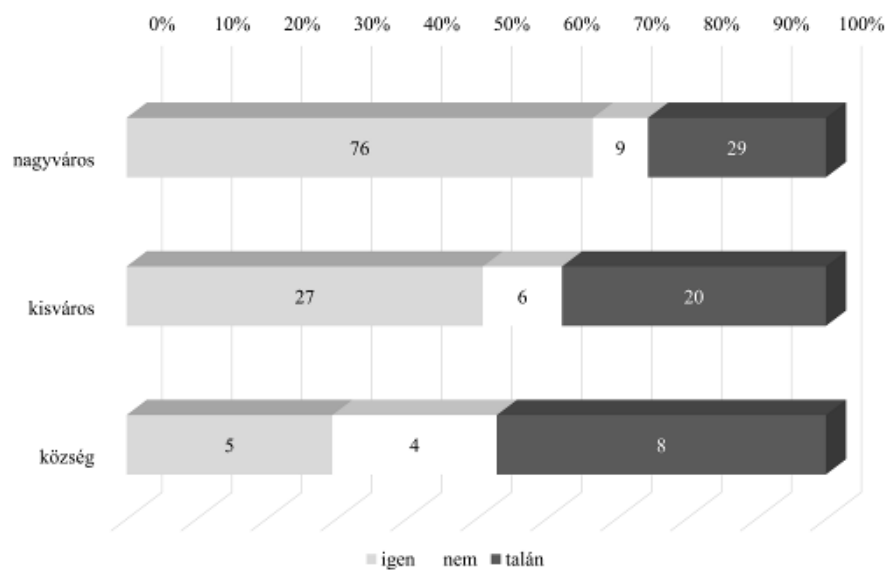
1. sz. ábra: Magyarországon belüli migrációs szándék jelenlegi lakókörnyezet szerint (fő)

Forrás: Saját szerkesztés

Hasonló vizsgálatot végeztem el a jövőben elképzelt településtípus és lakókörnyezet, illetve a migrációs szándék között. Szignifikáns kapcsolat van aközött, hogy 10-15 év múlva nagyvárosban, kisvárosban vagy községben képzele-e el a válaszadó az életét, illetve munkavállalási céllal elköltözne-e Magyarország távolabbi területeire is. A külföldi munkavállalási szándék esetén ilyen kapcsolat nem volt kimutatható. A lakókörnyezet típusa és a munkavállalási célú migrációs szándék között szintén csak hazai relációban mutatható ki szignifikáns kapcsolat ($\chi^2=11,163$, $d_f=4$, $\text{sig.}=0,025$). A szignifikáns kapcsolatot mutató válaszok megoszlását a 2. ábra mutatja be. A nagyvárosba vágyók nyitottak leginkább a migrációra (66,7%), legkevésbé pedig a községbe vágyók (29,4%), azonban itt a legmagasabb a bizonytalanok aránya (47,1%).

2. sz. ábra: Magyarországon belüli migrációs szándék a jövőben elképzelt lakóhely településtípusai szerint (fő)

Forrás: Saját szerkesztés

Elemzéseket végeztem arra vonatkozóan, hogy a jelenlegi és a jövőben elképzelt településtípus együttes figyelembe vételével kimutatható-e különbség a migrációs szándékban. A nagyvárosban maradni kívánók 63,6%-a országon belül költözne, ez az arány a nagyvárosba vágyók körében 70,8%, a nagyvárosból elvagyók körében pedig 71,9%. Horváth Gyula a szuburbanizációs folyamatok felgyorsulásaként fogalmazta meg ezt a folyamatot: a fővárosok és egyéb centrumok kedvező munkalehetőséget, szolgáltatásokat, jobb életminőséget kínálnak, így a migráció egyre határozottabb célpontjává válnak (Rechnitzer 2016). A vidéken maradni vágyóknak 42,9%-a költözne, ugyanakkor ebben a körben a legnagyobb a bizonytalanok aránya (41,3%). Az eredmény 95%-os megbízhatósági szinten nem szignifikáns ($\chi^2=11,497$, $d_f=6$, $\text{sig.}=0,074$). A külföldi munkavállalás kérdésében hasonló eredményeket mutatnak a kutatás részmintái, a nagyvárosból elvagyókat lehet kiemelni, akik között 14,3% azok aránya, akik biztosan nem vállalnának külföldön munkát, míg 28,6%-uk bizonytalan. Az eredmények nem szignifikánsak, a lakókörnyezet váltása vagy megtartása nem csoportképző ismérv.

Hasonló módon vizsgáltam az egyedi építésű és társasházi környezet váltásának kapcsolatát a migrációs szándékkal. Szignifikáns kapcsolat a hazai migrációs szándékkal kapcsolatban

kimutatható ($\chi^2=14,103$, $d_f=6$ sig=0,029). A válaszok megoszlását az 1. táblázat foglalja össze.

1. sz. táblázat: Munkavállalási célú migrációs szándék és lakás (ház) típusa közötti kapcsolat (%)

	n (fő)	Magyarországi munkavállalási célú migrációs szándék			Külföldi munkavállalási célú migrációs szándék		
		Igen	Nem	Bizonytalan	Igen	Nem	Bizonytalan
egyediben maradó	83	48,2	16,9	34,9	55,4	25,3	19,3
egyedibe vágyó	43	62,8	4,7	32,6	62,8	16,3	20,9
társasházban maradó	33	72,7	3,0	24,2	45,5	39,4	15,2
társasházba vágyó	18	77,8	0,0	22,2	44,4	22,2	33,3

Forrás: saját adatgyűjtés alapján

Az elemzésbe bevonva a hazai és a külföldi munkavállalási célú migrációs szándék (igen, nem, bizonytalan) kombinációit is, szignifikáns kapcsolatot a jelenlegi lakókörnyezet ($\chi^2=50,345$, $d_f=35$, sig=0,045), a jövőben elképzelt lakástípus ($\chi^2=64,263$, $d_f=42$, sig=0,015) és a lakástípus váltás ($\chi^2=34,923$, $d_f=21$, sig=0,029) esetén találtam.

KÖVETKEZTETÉSEK

A vizsgálatok általános következtetése, hogy a válaszadók a magyarországi munkavállalási célú migráció előtt nem zárkoznak el (legalábbis a szándék szintjén), de magas a bizonytalanok aránya. Külföldi munkát elsősorban rövid időre vállalnának, illetve népszerű a hazai munka lehetősége külföldi utazásokkal.

A magasabb jövedelem szerzése és a karrier lehetősége a migráció melletti érvként, a családi és baráti kapcsolatok ápolása inkább a migráció ellen szóló érv a válaszadóknál.

A lakókörnyezettel kapcsolatos elemzések eredményei alapján:

- A lakókörnyezeti tényezők és a migrációs szándék között általában nincs szignifikáns kapcsolat. Hazai viszonylatban sikerült ilyen kapcsolatot kimutatni arra vonatkozóan, hogy a jövőben nagyvárosban, kisvárosban vagy községben szeretne élni a válaszadó. A nagyvárosba vágyók a leginkább nyitottabbak a magyarországi költözésre, a községbe vágyók a legkevésbé, viszont utóbbiak közöttük kétszer akkora a bizonytalanok aránya, mint a nagyvárosba vágyók között.
- Szignifikáns különbség mutatkozik a szerint is, hogy a válaszadó belvárosban, kertvárosban, lakótelepen nőtt fel. A városi környezetben, különösen a kertvárosban felnövekvők nyitottabbak a migrációra, azonban az utóbbi csoportban a legmagasabb azok aránya, akik tartósan nem költöznének külföldre.

Az eredmények alapján a munkavállalási célú migrációs szándék a lakókörnyezeti tényezőkkel kapcsolatos jövőbeli elvárásokkal, továbbá a változtatási igényekkel mutat kapcsolatot. A változtatási igény mögött elégedetlenséget feltételezve a kutatás kiterjesztésének lehetőségét a relatív aspektusokban, a lakókörnyezettel való egyéni elégedettség szintjének vizsgálatában látom.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Berényi László (2017): Lakókörnyezeti sajátosságok és a munkavállalási célú migrációs szándék kapcsolatának vizsgálata. *Tér és Társadalom*, 4., 200-213.
- Blaskó Zsuzsa, Gödri Irén (2016): A Magyarországról kivándorlók társadalmi és demográfiai összetétele. In: Blaskó Zsuzsa, Fazekas Károly (szerk.): *Munkaerőpiaci tükrök*, 2015. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest, 59–67.
- Blaskó Zsuzsa., Ligeti Anna Sára, Sik Endre. (2014): Magyarok külföldön – Mennyien? Kik? Hol? In: Kolosi Tamás, Tóth István György. (szerk.): *Társadalmi Riport 2014*. Társadalmi Riport, Budapest, 351–372.
- Bodnár Katalin, Szabó Lajos Tamás (2014): A kivándorlás hatása a hazai munkaerőpiacra. Magyar Nemzeti Bank, Budapest, (MNB-tanulmányok 114.)
- Dabasi-Halász Zsuzsanna, Hegyi-Kéri Ágnes (2015): „Fel/eltörekvő” generáció migrációja Miskolcon. *Észak-Magyarországi Stratégiai Füzetek*, 1., 17–26.
- De Haas Hein (2010): The Internal dynamics of migration processes: A theoretical inquiry. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 10., 1587–1617.
- De Haas Hein (2014): Migration theory. Quo vadis?. Working Paper 100, International Migration Institute (IMI), Oxford Department of International Development (QEH), University of Oxford.
- Kóródi Tibor, Siskáné Szilasi Beáta. (2016): A XXI. századi magyar populáció migrációs szándékának térbeli vizsgálata. In: Berghauer Sándor (szerk.): *Társadalomföldrajzi kihívások és adekvát válaszlehetőségek a XXI. század Kelet-Közép-Európájában*. Nemzetközi Földrajzi Konferencia, Beregszász, 134–141.
- Lipták Katalin (2014): Változó munkaerőpiac? Munkaerő-piaci előrejelzés Észak-Magyarországon. *Területi Statisztika*, 3., 220–236.
- Massey Douglas S., Arango Joaquin, Hugo Graeme, Kouaouci Ali, Pellegrino Adela, Taylor Edward J. (1993): Theories of international migration: a review and appraisal. *Population and Development Review*, 3., 431–466.
- Rechnitzer János. (2016): Elmozdulások és törésvonalak Kelet-Közép-Európa térszerkezetében, *Tér és Társadalom*, 4., 36–53.
- Rédei Mária (2007): *Mozgásban a világ: A nemzetközi migráció földrajza*. ELTE Eötvös Kiadó Kft., Budapest
- Rudzitis Gundars (1991): Migration, sense of place, and nonmetropolitan vitality. *Urban Geography*, 12., 80–88.
- Sik Endre, Szeitl Blanka (2016): Migráció a mai Magyarországról. *Educatio*, 4, 546–557.
- Vág András (2010): A környezeti migráció okai. *Tér és Társadalom*, 3., 59–74.